

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Opgave 1 Jongeren een stem in de democratie?

1 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat Caselli's voorbeeld van stemrecht voor jongeren aansluit bij Mills argument dat de kwaliteit van beslissingen groter is wanneer daar meer burgers bij betrokken zijn, omdat er meer informatie beschikbaar is 1
- een uitleg dat Caselli's voorbeeld van zich kritisch uitspreken over ongelijkheid aansluit bij Mills argument dat de rationaliteit van beslissingen toeneemt door vrijheid van meningsuiting, omdat visies beter onderbouwd worden door tegenstand 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Hoe meer mensen betrokken worden in een staatsvorm, hoe meer informatie en dus hoe hoger de kwaliteit van de beslissingen zal zijn, volgens Mill. Caselli's voorbeeld van stemrecht voor jongeren betekent dat in een democratie beslissingen met meer mensen en dus meer informatie worden genomen, waardoor de kwaliteit en rationaliteit ervan toeneemt 1
- Volgens Mill neemt de rationaliteit van beslissingen bovendien toe door vrijheid van meningsuiting. Visies worden aangescherpt door de opvattingen van tegenstanders en na een rijper beraad zullen slecht onderbouwde opvattingen worden bijgedraaid en beslissingen rationeler worden. Hier sluit Caselli's voorbeeld bij aan dat jongeren zich kritisch uitspreken over ongelijkheid in de maatschappij. Dergelijke tegenstand zal in een democratie uiteindelijk tot rationelere keuzes leiden volgens Mill 1

2 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat een argumentatie ten aanzien van Mills opvatting over volledige vrijheid van meningsuiting met:

- twee van de volgende redenen van Mill voor volledige vrijheid van meningsuiting (per juiste reden 1 scorepunt): de feilbaarheid van de mens / mogelijke elementen van waarheid / het gevaar van dogmatisme / de waarde van discussie 2
- tekst 1 1

Vraag	Antwoord	Scores
	voorbeeld van een goed antwoord: Ik ben het met Mill eens dat volledige vrijheid van meningsuiting in het algemeen belang is voor een democratie. Elke immorele of niet-populaire mening kan een kern van waarheid hebben en als die niet geuit mag worden kunnen we mogelijk relevante informatie missen. Dus ook al zegt iemand iets doms, onwaars of aanstootgevends, het is toch belangrijk dat die mening kan worden geuit	1
	Vrijheid van meningsuiting zorgt er volgens mij dus voor dat meningen niet als een dood dogma worden vastgehouden zoals Mill zegt. Door volledige vrijheid van meningsuiting worden opvattingen levend gehouden omdat ze bekritiseerd en verdedigd worden. Dat levert verdieping en inzicht op en dat kan veel minder makkelijk gebeuren als er geen vrijheid van meningsuiting zou zijn	1
	De dochter in tekst 1 voert geen al te verheven argumenten aan, ze zegt maar wat en heeft een behoorlijk ongefundeerde mening. Door die ongefundeerde mening toch te uiten in een gesprek met haar moeder kan onderzocht worden of er in haar opvattingen een kern van waarheid zit die wel degelijk van belang is. Zo zijn misschien niet alle politieagenten slecht, maar kan het wel zo zijn dat er 'slechte' politieagenten bestaan. Wat bedoelt de dochter precies met een 'slechte' politieagent? Door volledige vrijheid van meningsuiting kan een mening zoals van de dochter bekritiseerd, onderzocht en uitgediept worden, wat bijdraagt aan een goede democratie	1
	of Ik ben het niet eens met Mill dat volledige vrijheid van meningsuiting in het algemeen belang is van de democratie. Volgens Mill suggereert het verbieden van meningen of opvattingen dat de mens onfeilbaar is, terwijl de mens juist feilbaar is. Op zich klopt het volgens mij dat de mens feilbaar is, maar je kunt ook om andere redenen besluiten om bepaalde opvattingen in een samenleving te verbieden, bijvoorbeeld omdat sommige opvattingen het samenleven niet bevorderen, zoals racistische opvattingen	1
	Ik denk bovendien, in tegenstelling tot Mill, dat ware, niet-bediscussieerde stellingen wel degelijk een positief effect kunnen hebben op het gedrag van mensen in een democratie. De mens heeft ook zekerheden nodig die je niet de hele tijd moet gaan bediscussiëren, want dan valt alle houvast weg	1
	De dochter in tekst 1 maakt een opmerking zonder daar een goed argument voor te geven. Hoewel zij die uitspraken van mij best in een gesprek met haar moeder of met wie dan ook mag uiten, denk ik niet dat zulke opmerkingen per se bijdragen aan het algemeen belang van de democratie. Het heeft meer zin om die dochter te leren waar je betrouwbare informatie kan vinden en hoe je een goede argumentatie opbouwt. Niet alle uitingen dragen noodzakelijk bij aan een goede democratie zoals Mill zegt	1

Vraag	Antwoord	Scores

3 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met het begrip 'legitimiteit' dat het idee van jongeren-ambassadeurs past in het deliberatieve model van democratie: legitimiteit vereist de instemming van iedereen die door de beslissing geraakt wordt 1
- een uitleg met het gegeven dat jongeren een minderheid zijn dat het idee van jongerenambassadeurs past in het deliberatieve model van democratie: een debat waarin wordt gezocht naar overeenstemming drukt respect uit voor het standpunt van een minderheid 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens voorstanders van het deliberatieve model vereist legitimiteit de instemming van iedereen die door die beslissing geraakt wordt. Beslissingen die ook jongeren aangaan, zouden dus de instemming vereisen van die jongeren, bijvoorbeeld in de vorm van jongerenambassadeurs in de gemeentepolitiek. Deze instemming kan volgens voorstanders van het deliberatieve model het best bereikt worden via het gesprek. Op die manier kan worden gezocht naar overeenstemming op het gebied van zaken die jongeren aangaan en is de kans op instemming en dus de legitimiteit van beslissingen groter 1
- Binnen het deliberatieve model is er respect voor de standpunten van de minderheid, omdat er wordt gezocht naar overeenstemming tussen standpunten. Door jongeren als ambassadeurs in overleg te laten gaan met gemeenteambtenaren en wethouders worden het belang en de stem van de minderheid 'jongeren' gehoord en meegewogen 1

4 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat het gelijkheidsideaal volgens Tocqueville kan leiden tot despotisme: het idee van gelijkheid leidt tot individualisme en het verlies van burgerzin, waardoor de staat meer macht krijgt en kan vervallen tot despotisme 1
- een uitleg dat volgens Tocqueville het ontwikkelen van de vaardigheid tot zelfbestuur, zoals jongerenambassadeurs doen, het gevaar van despotisme kan verminderen omdat daardoor burgers verantwoordelijkheid leren nemen 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Tocqueville maakt het gelijkheidsideaal iedereen tot een onafhankelijk individu. Wat verdwijnt is het belang van de publieke zaak / het idee dat je als mens van elkaar afhankelijk bent / het idee dat je als mens verantwoordelijkheid voor elkaar neemt. Daardoor hebben burgers steeds minder behoefte om zich te organiseren. Het gevolg is dat de burgerzin verdwijnt en iedereen verwacht dat de staat wel overal voor zal zorgen. Daardoor krijgt de staat veel macht, die absolute vormen aan kan nemen en waaruit (zachtmoedig) despotisme kan ontstaan 1
- Vaardigheden om zichzelf te besturen geven burgers volgens Tocqueville het besef terug dat zij van elkaar afhankelijk zijn. De jongerenambassadeurs ontwikkelen deze vaardigheden en leren verantwoordelijkheid te nemen door hun adviserende rol aan de gemeente. Hun burgerzin en betrokkenheid keren terug, waardoor ze minder naar de staat wijzen als absolute probleemoplosser. Zo kunnen zij het gevaar van despotisme verminderen 1

5 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met een voorbeeld dat een instrumentele waarde een middel is om een andere waarde te bereiken, terwijl een intrinsieke waarde wordt nagestreefd omwille van de waarde zelf 1
- een argument met tekst 2 dat onderwijs een instrumentele waarde heeft: onderwijs vergroot onze weerbaarheid als soort / onze kracht als samenleving 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Een waarde is instrumenteel als die waarde gebruikt wordt om een andere waarde na te streven. Je kunt bijvoorbeeld denken dat eerlijkheid nodig is om gelukkig te worden. Een intrinsieke waarde streef je na omwille van die waarde zelf. Dan streef je dus naar eerlijkheid, niet omdat je daar iets anders mee bereikt, maar omdat je eerlijkheid omwille van de eerlijkheid zelf belangrijk vindt 1
- In tekst 2 wil Gopnik dat onderwijs flexibele, creatieve, verschillende individuen oplevert die goed kunnen inspelen op een veranderende samenleving. Onderwijs is dan een instrument om variatie te stimuleren en zo de weerbaarheid van de mens als soort te waarborgen. Je gebruikt onderwijs dan als middel om de samenleving als geheel beter te laten functioneren 1

Vraag	Antwoord	Scores

6 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg in welk opzicht Gopnik het eens zal zijn met Biesta's kritiekpunt dat onderwijs in burgerschap een te individualistische visie is op democratie: zowel Gopnik als Biesta pleit voor pluraliteit 1
- een uitleg dat Biesta en Gopnik het niet met elkaar eens zullen zijn voor zover Biesta vindt dat onderwijs in burgerschap een onrealistische verantwoordelijkheid op scholen afschuift, terwijl Gopnik juist denkt dat variatie in onderwijs de hele menselijke soort weerbaarder maakt / toekomstige veranderingen beter kan oplossen 1
- een uitleg dat Biesta en Gopnik het niet met elkaar eens zullen zijn voor zover Biesta vindt dat onderwijs in burgerschap een te individualistische benadering van onderwijs is, terwijl Gopnik juist pleit voor het aanleren van vaardigheden (avontuurlijkheid, onbevangenheid, creativiteit) aan het individu 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Biesta heeft democratie geen specifieke, eenduidige inhoud die kan worden 'overgedragen'. Onderwijs in burgerschap gaat volgens hem te veel uit van het aanleren van vaardigheden van het individu zonder zich af te vragen welke relaties kinderen met elkaar en met anderen hebben. Dit is een individualistische visie op democratie, terwijl democratie volgens Biesta juist altijd verbonden is met pluraliteit; democratisch burgerschap kan volgens hem altijd meerdere invullingen hebben. Dit sluit aan bij Gopniks opvatting over onderwijs in tekst 2. Zij pleit tegen een uniform schoolsysteem om te voorkomen dat er een monocultuur aan jongeren wordt afgeleverd. Zij is ook voorstander van pluraliteit omdat zij pleit voor het bieden van ruimte aan een grote variatie in doen, denken en manieren van oplossen 1
- Het is volgens Biesta een onrealistische verantwoordelijkheid voor scholen om maatschappelijke problemen op te lossen. In dit opzicht zullen Gopnik en Biesta het niet met elkaar eens zijn, want Gopnik beweert juist dat goed onderwijs de weerbaarheid van de menselijke soort kan vergroten en dat we met een beetje variatie in onderwijs alle toekomstige problemen beter kunnen aanpakken dan met de monocultuur van een uniform schoolsysteem. Zij ziet het dus wel als realistische mogelijkheid dat maatschappelijke problemen via het onderwijs kunnen worden opgelost 1
- Biesta vindt verder dat het aanleren van democratische vaardigheden en waarden een veel te individualistische benadering van onderwijs is. Ook hierover zullen Gopnik en Biesta het niet met elkaar eens zijn. Gopnik legt juist de nadruk op het aanleren van individuele vaardigheden als creativiteit en avontuurlijkheid, maar ook aan die vaardigheden zou je volgens Biesta niks hebben zolang jongeren in de praktijk niet kunnen deelnemen aan democratische structuren 1

Vraag	Antwoord	Scores

7 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van Friedmans paternalisme-argument voor overheidsbemoeienis met onderwijs: kinderen en jongeren kunnen nog niet in vrijheid hun keuzes maken 1
- een argumentatie met dit argument van Friedman voor of tegen meer betrokkenheid van jongeren bij politieke besluiten 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Friedmans paternalisme-argument voor overheidsbemoeienis met onderwijs is dat kinderen en jongeren nog niet volwassen zijn en dus nog niet zijn toegerust om zelfstandig eigen keuzes te maken 1
- Ik denk dat je op school eerst bepaalde, minimale democratische waarden en vaardigheden moet leren en wellicht oefenen. Pas als je volledig toegerust bent als volwassene is het zinvol om je bezig te gaan houden met politieke besluiten. Politieke besluiten gaan over alle mensen in de samenleving, daar moet je niet lichtzinnig over doen en daar moet je pas aan mee willen werken als je genoeg geleerd hebt om zelfstandig vrije keuzes te maken 1

of

- Jongeren zijn misschien nog niet volwassen volgens de wet, maar ze zijn wel in staat om een mening te vormen en als vrije mensen keuzes te maken, ook over onderwijs en over vraagstukken binnen een democratie. Ze kunnen volgens mij prima zelf bepalen wat ze willen leren en welke invulling ze willen geven aan de samenleving. Als je jongeren betreft bij politieke beslissingen over bijvoorbeeld de vorm en inhoud van burgerschapsonderwijs, dan komt dat onderwijs er misschien wel heel anders en vooral beter uit te zien 1

Vraag	Antwoord	Scores

Opgave 2 Eurotopia

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Dahls opvatting dat een succesvolle democratie weinig culturele diversiteit toelaat: het is moeilijk om de vrijheid van burgers met zeer verschillende culturen met dezelfde wetten te waarborgen 1
- een uitleg dat eenheid en verscheidenheid volgens Albrecht geen botsende waarden zijn en de verscheidenheid binnen Europa daarmee geen probleem is voor het bestaan van een Europees volk 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Om een democratie te laten slagen is volgens Dahl 'beperkt subcultureel pluralisme' vereist. Hij bedoelt daarmee weinig culturele diversiteit, oftewel weinig subculturen of subculturen die weinig van elkaar verschillen. Als er grote verschillen bestaan tussen mensen is het lastig om een wet te vinden waarvoor geldt dat de burger even vrij is als, of zelfs vrijer is dan in de tijd waarin de burger nog alleen leefde. Grote culturele diversiteit betekent dus dat het moeilijk wordt de vrijheid en gelijkheid van alle burgers te respecteren 1
- De waarden eenheid en verscheidenheid kunnen volgens Dahl te veel botsen als er veel of sterk verschillende (sub)culturen zijn binnen een democratie, maar volgens Albrecht zijn dergelijke culturele verschillen juist typisch Europees en zijn ze belangrijk voor de identiteit van Europa. De verschillende talen, culturen en subculturen doen ertoe in Europa en maken Europa precies tot wat het is: een veelkleurig palet en niet een losse verzameling. De verscheidenheid en de eenheid van Europa botsen daarom niet. Het algemeen belang van de Europese democratie is recht doen aan die verscheidenheid 1

9 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave dat Albrecht in tekst 3 uitgaat van de vooronderstelling dat er een Europees volk is (bij de definitie van een Europese democratie: soevereiniteit en beslissingsbevoegdheid bij het volk) 1
- een weergave dat uit deze definitie van een Europese democratie in tekst 3 de implicatie volgt dat de burgers van Europa het met elkaar moeten hebben over wat het Europese volk precies is 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Als in een Europese democratie de soevereiniteit en beslissingsbevoegdheid bij het volk moeten liggen, dan is de vooronderstelling van Albrecht in tekst 3 dat er zo'n Europees volk is 1
- De implicatie in tekst 3 is dat de burgers van Europa het met elkaar moeten hebben over wat het Europese volk precies is, omdat Europa een democratie is en het Europese volk soeverein is en hier beslissingsbevoegdheid over heeft 1

10 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met de begrippen 'rationaliteit' en 'politieke expertise' dat mensen volgens Schumpeter nauwelijks rationele politieke beslissingen kunnen nemen en die daarom aan politieke experts moeten overlaten 1
- een argumentatie met de begrippen 'rationaliteit' en 'politieke expertise' of een grotere betrokkenheid van burgers in een Europese democratie wenselijk is 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Schumpeter vervalt de rationaliteit van burgers tot kinderlijk niveau als het om politieke besluiten gaat. Anderzijds bestaat er volgens Schumpeter wel politieke expertise. Burgers moeten daarom alleen een elite van politieke experts kiezen en kunnen zich verder beter niet met de politiek bemoeien 1
- Ik denk dat een grotere politieke betrokkenheid van burgers in een Europese democratie wenselijk is, en alleen zo kan die Europese democratie echt mogelijk zijn. Kern van een democratie is immers dat de soevereiniteit en beslissingsbevoegdheid bij het volk liggen. Als Europese burgers alleen eens in de zoveel jaar mogen stemmen, dan zal er veel wantrouwen blijven bestaan tegen een elite van politieke experts die vooral aan zichzelf denkt. Niet iedereen is even rationeel, slim of verantwoordelijk, maar juist door een grotere politieke betrokkenheid van burgers zullen die zich verantwoordelijker voelen en rationelere keuzes maken. Een grotere betrokkenheid is daarom mogelijk én noodzakelijk 1

of

Vraag	Antwoord	Scores

- Ik denk dat een grotere politieke betrokkenheid van burgers in een Europese democratie niet wenselijk is. Europa is veel te groot en telt veel te veel verschillende landen en burgers om een succesvolle democratie te kunnen zijn. De meeste mensen gaat politieke besluitvorming in eigen land al boven de pet, laat staan de politieke besluiten die voor heel Europa moeten worden genomen. Burgers zijn niet rationeel genoeg als het om politieke besluiten gaat en met totaal verschillende meningen van alle totaal verschillende Europese burgers komt Europa helemaal nergens. Een grotere politieke betrokkenheid van burgers is niet mogelijk zonder tegelijkertijd de Europese democratie onmogelijk te maken. Je hebt juist politieke experts nodig die zich niet te veel aantrekken van de waan van de dag, de hypes op sociale media en de meningen van de burgers

1

11 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat twee argumenten vanuit de tien redenen van Dahl dat democratie wenselijker is dan elke andere staatsvorm, voor het streven van DiEM25 dat de Europese Unie democratischer moet worden.

Opmerking

Per juist argument op basis van een van de tien redenen van Dahl 1 scorepunt toekennen.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Dahl verzekert democratie burgers grotere persoonlijke vrijheid, zelfbeschikking en gelijkheid dan andere staatsvormen doen. Vanuit de democratische kernwaarden vrijheid en gelijkheid streeft DiEM25 ernaar dat alle Europeanen door verdere democratisering van Europa gelijke welvaart en gelijke kansen hebben. Dit sluit aan bij deze reden van Dahl
- Volgens Dahl voeren moderne democratische regeringen geen oorlog met elkaar. Ook DiEM25 vindt het goed dat de Europese geschiedenis van oorlogen ten einde is en wil dat de dreiging van geweld door nationalisme, extremisme en racisme verdwijnt door verdere democratisering van Europa

1

1

12 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met Schumpeters voorwaarde van een professioneel ambtenarenapparaat voor de stelling van DiEM25: een vrije Europese democratie is mogelijk als een professioneel ambtenarenapparaat het volk beschermt tegen politici die al te zeer worden beïnvloed door economische belangen.

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

Er kan een vrije Europese democratie bestaan onder de voorwaarde van een professioneel ambtenarenapparaat dat het volk beschermt tegen het amateurisme van politici of tegen politici die zich te veel laten leiden door economische belangen. Dan is er namelijk een team van experts dat zich niet alleen maar slaafs richt naar de bevelen van de grootindustrie en de financiële wereld.

13 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met Schumpeters voorwaarde van het accepteren van het advies van experts tegen de stelling van DiEM25: een vrije Europese democratie is niet mogelijk zonder dat politici de opvatting van experts uit de financiële wereld accepteren.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens Schumpeter moet het advies van specialisten worden gevolgd en niet dat van de bevolking. Tegen de stelling van DiEM25 pleit dat een vrije Europese democratie niet mogelijk is zonder dat politici de opvatting van experts uit de financiële wereld accepteren.

14 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg met tekst 4 van de dubbele betekenis van 'utopie' van goede plaats en niet-bestaande plaats.

voorbeeld van een goed antwoord:

Utopie betekent zowel goede plaats als niet-bestaande plaats. In tekst 4 wordt EUtopia beschreven als een goede plaats van politieke gelijkheid, maar ook als een niet-bestaande plaats omdat dit in de huidige crisis onbereikbaar lijkt.

15 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg wat volgens Rawls de betekenis is van 'het feit van redelijk pluralisme': mensen komen op redelijke wijze tot elkaar uitsluitende opvattingen over de vraag hoe je moet leven 1
- een uitleg dat politieke autonomie volgens Rawls een mogelijkheidsvoorwaarde is voor overlappende consensus: zonder recht om te leven zoals je wilt, zullen niet alle burgers met elkaar tot overeenstemming kunnen komen en wordt er geen overlappende consensus bereikt 1
- een argument met de opvatting van Rawls dat Guérots Europese Republiek beperkt zou moeten zijn tot de basisstructuur van de samenleving: de basale maatschappelijke wetgeving die voor alle burgers geldt en waaraan je je niet kunt onttrekken 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Rawls is redelijk pluralisme een feit. Mensen erkennen dat redelijke, gewetensvolle mensen in vrije omstandigheden tot andere inzichten komen over wat waardevol is in het leven. Elkaar uitsluitende opvattingen over hoe te leven kunnen toch allemaal redelijk zijn 1
- Volgens Rawls moet politieke autonomie centraal staan om op instemming van alle burgers te kunnen rekenen. Doordat mensen het recht hebben te leven zoals ze willen, is het volgens Rawls mogelijk dat mensen om verschillende redenen het toch over bepaalde zaken met elkaar eens worden. Zo kunnen mensen bijvoorbeeld om verschillende redenen ermee instemmen dat solidariteit belangrijk is 1
- Volgens Rawls is religieuze en culturele diversiteit mogelijk door een onderscheid te maken tussen basisstructuur en vrijwillig verband. Mensen kunnen de basisstructuur, de wetten van de samenleving niet verlaten. Voor deze wetten is iedereen gelijk en mag er geen verschil worden gemaakt tussen mannen en vrouwen of gelovigen en niet-gelovigen. De culturele en religieuze verschillen kunnen echter wel tot uitdrukking komen in de vrijwillige verbanden die mensen aangaan. Families, sportclubs of de kerk hoeven niet democratisch georganiseerd te zijn, zolang de basale rechten van alle burgers worden gegarandeerd. Guérots Europese Republiek zou daarom beperkt moeten zijn tot de basisstructuur van de samenleving opdat de culturele en religieuze verschillen binnen en tussen de regio's voldoende mogelijk blijven 1

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een argumentatie of Guérots voorstel van een indeling in regio's tot meer democratie leidt, met:

- Sandels argument dat neutraliteit in een democratie onmogelijk is: opvattingen over rechtvaardigheid gaan samen met opvattingen over het goede leven 1
- Sandels argument dat neutraliteit in een democratie onwenselijk is: het loskoppelen van opvattingen over rechtvaardigheid en opvattingen over het goede leven ondermijnt democratisch burgerschap 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het voorstel van Guérot om Europa in te delen in vijftig regio's leidt tot meer democratie. Volgens Sandel hebben mensen een maatschappij nodig om betekenisvol te kunnen samenleven. Opvattingen over rechtvaardigheid zijn verbonden met die over het goede leven. Hierin een neutrale positie innemen, is volgens Sandel niet mogelijk. Democratie veronderstelt culturele en religieuze samenhang en identiteit. Daarin voorziet Guérots voorstel door de Europese Republiek op te delen in vijftig culturele en religieuze regio's. Binnen die regio's ontstaat meer democratie 1
 - Bovendien is het volgens Sandel onwenselijk om opvattingen over rechtvaardigheid en het goede leven los te koppelen. Dit ondermijnt de solidariteit en participatie in een democratie, waardoor het onmogelijk wordt om je in te zetten voor de samenleving en het publieke domein wordt uitgehold. Door de Europese Republiek op te delen in vijftig culturele regio's is het mogelijk om daarbinnen de culturele en religieuze basis van wederzijds respect en gedeelde waarden juist te verstevigen 1
- of
- Het voorstel van Guérot om Europa in te delen in vijftig regio's leidt niet tot meer democratie. Neutraliteit in een democratie is volgens Sandel onmogelijk. Mensen hebben een maatschappij nodig om betekenisvol samen te leven. Opvattingen over rechtvaardigheid zijn verbonden met die over het goede leven. Hierin een neutrale positie innemen is in de praktijk niet mogelijk. Democratie veronderstelt culturele en religieuze samenhang en identiteit. Het voorstel van Guérot voorziet hierin als het gaat om de homogeniteit van de regio's, maar op het niveau van de Europese Republiek zijn de verschillen tussen de regio's erg groot. De culturele en religieuze samenhang en identiteit van de Europese Republiek zijn te gering om een werkelijke democratie te kunnen zijn 1
 - Volgens Sandel is het loskoppelen van opvattingen over het goede leven en rechtvaardigheid onwenselijk. Dit ondermijnt de solidariteit en participatie in een democratie, waardoor het onmogelijk wordt om je in te zetten voor de samenleving en het publieke domein wordt uitgehold. Binnen de regio's is het zo mogelijk om de culturele en religieuze basis van wederzijds respect en gedeelde waarden te verstevigen, maar op het niveau van de Europese Republiek zal de culturele en religieuze basis voor wederzijds respect en gedeelde waarden nog steeds te wankel zijn om Europa democratischer te maken 1

Vraag	Antwoord	Scores

Opgave 3 Propaganda

17 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van de overeenkomst tussen de indeling van de ziel en de indeling van de maatschappij: zoals de ziel bestaat uit verschillende delen met een eigen functie, zo bestaat de maatschappij uit verschillende soorten mensen met hun eigen rol 1
- een uitleg dat het doel van de nobele leugen overeenkomt met de omschrijving van propaganda in tekst 5: zowel propaganda als de nobele leugen heeft als doel de maatschappij als geheel op een soepele manier te laten functioneren 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Plato bestaat de menselijke ziel uit drie delen: de rede, het gemoed en de begeerte. Dit noemt Plato het gouden, zilveren en bronzen deel. Deze indeling komt overeen met de verschillende functies van mensen in de maatschappij. Redelijke mensen moeten volgens Plato leidinggeven, moedige mensen moeten de staat bewaken en mensen met voornamelijk lagere behoeften moeten werken 1
- De nobele leugen beweert dat mensen van nature geschikt zijn om een bepaalde rol in de maatschappij te vervullen. Zo hebben de redelijke mensen goud in hun ziel en zijn zij daarom van nature geschikt voor de rol van filosoof-koning. Door het vertellen van de nobele leugen schikt de filosoof-koning zich in zijn rol en accepteren de onderdanen zijn leiderschap. De nobele leugen heeft dus als doel om van de samenleving een harmonieus geheel te maken. Dit komt overeen met de omschrijving van propaganda in tekst 5. Volgens Bernays is het nodig om de meningen en gewoonten van mensen te manipuleren zodat grote groepen kunnen samenwerken en er een soepel functionerende maatschappij mogelijk is 1

18 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van de overeenkomst tussen het beeld van de mens in een democratie bij Plato en het mensbeeld van Bernays: beide gaan uit van een (irrationele) mens die geleid wordt door verlangens en begeerten 1
- een uitleg met Plato's beeld van de democratische mens dat een democratie volgens hem onvermijdelijk ten onder gaat: het vrijheidsstreven van de democratische mens leidt uiteindelijk tot een tirannie 1
- een argumentatie of Bernays' propaganda de democratie van de ondergang kan redden 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Plato kenmerkt de democratische mens zich door een verlangen naar vrijheid, dat alleen maar groter zal worden. Onderbuikgevoelens en verlangens zullen hierdoor de rede overwinnen. Mensen worden een slaaf van hun begeerte. Dit komt overeen met het mensbeeld van Bernays. Ook Bernays gaat ervan uit dat mensen zich vooral laten leiden door (irrationele) verlangens en begeerten 1
 - Volgens Plato zal het vrijheidsstreven van de democratische mens er uiteindelijk voor zorgen dat een tiran de macht zal overnemen. De democratische mens wil namelijk steeds meer vrijheid en dit zal leiden tot losbandigheid. Een democratie vervalt hierdoor in een tirannie en de vrije democratische mensen worden uiteindelijk slaven 1
 - Ik vind dat het gebruik van propaganda zoals Bernays dat voorstelt de democratie van de ondergang kan redden. Door de inzet van propaganda kan het vrijheidsstreven van de democratische mens in goede banen worden geleid. Het beïnvloeden van mensen vindt nu ook op allerlei manieren in onze democratische samenleving plaats. Als de inzet van propaganda democratie als doel heeft, zou dat de ondergang van de democratie kunnen voorkomen 1
- of
- Ik vind niet dat het gebruik van propaganda de ondergang van een democratie kan tegenhouden. Stel dat het lukt op de manier zoals Bernays dat voorstelt, dan is er wat mij betreft helemaal geen sprake meer van een democratie. Mensen worden beïnvloed zonder dat zij dit weten en dit wordt zogenaamd gerechtvaardigd met een beroep op de democratie. Door op deze manier propaganda in te zetten, zijn de vrije, democratische mensen eigenlijk al een soort slaven geworden 1

19 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat de 'citoyen' niet vatbaar is voor de psychologie van de massa in tekst 6: als 'citoyen' is de mens niet langer een slaaf van zijn eigen neigingen / niet afhankelijk van anderen in tegenstelling tot de mens in tekst 6.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens Rousseau is de 'citoyen' een burger die zich niet langer laat leiden door eigenliefde. De 'citoyen' is een mens die zichzelf de wet stelt en daarmee niet langer een slaaf is van zijn neigingen. Als 'citoyen' verheft de mens zijn ideeën en gevoelens naar een hoger niveau en is hij niet afhankelijk van anderen. De 'citoyen' zal dus niet vatbaar zijn voor de impulsen, gewoonten en emoties van de groep, die volgens tekst 6 kenmerkend zijn voor de mens vanuit de psychologie van de massa.

Vraag	Antwoord	Scores

20 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met tekst 6 dat volgens Nietzsche de groep een negatieve invloed heeft op de mens in een democratie: het gelijkheidsstreven van de democratie verlaagt iedereen tot een kudde die niet zelf nadenkt 1
- een uitleg met tekst 6 dat volgens Schumpeter de groep een negatieve invloed heeft op de mens in een democratie: in een groep gedragen mensen zich minder intelligent / minder verantwoordelijk 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In tekst 6 wordt gesteld dat de mens zich een lid van de kudde voelt. Volgens Nietzsche is dat aan de hand in een democratie. De mens van de 'vrije maatschappij' denkt niet zelf na, maar volgt de moraal van de kudde. Dit streven naar gelijkheid in een democratie bedreigt de kwaliteit en uitzonderlijkheid van individuen. Iedereen wordt volgens Nietzsche verlaagd tot middelmatigheid 1
- In tekst 6 staat dat de groep geen gedachten kent, maar impulsen, gewoonten en emoties. Volgens Schumpeter is groepsdruk een voorbeeld van de irrationele kant van menselijk gedrag. Door groepsdruk gedragen mensen zich minder verantwoordelijk en intelligent. In de democratie wordt dit irrationele gedrag versterkt door de aanwezigheid van andere burgers. Er is namelijk altijd sprake van een groep van burgers, waardoor de individuele burger weinig invloed heeft. Het individu zal zich hierdoor minder verantwoordelijk voelen 1

21 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argument dat de werkwijze van Clearing House wel past bij de principes van de democratie, met een grond voor uitsluiting volgens Van den Bergh: terroristische organisaties mogen worden buitengesloten, omdat zij het zelfcorrigerend vermogen van een democratie onmogelijk maken 1
- een argument dat de werkwijze van Clearing House niet past bij de principes van de democratie, met een grond voor uitsluiting volgens Van den Bergh: er moet sprake zijn van bereidheid tot gedachtewisseling en deze bereidheid lijkt te ontbreken in de werkwijze van Clearing House / Clearing House verbiedt ook organisaties die wel bereid zijn tot gedachtewisseling 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Van den Bergh is de mogelijkheid om beslissingen te herroepen een van de sterkste punten van een democratie. Partijen die dit zelfcorrigerend vermogen van een democratie onmogelijk maken doordat zij de democratie zelf willen opheffen, mogen volgens hem op deze grond worden uitgesloten. Terreurorganisaties die de democratie van buitenaf bedreigen, zouden op deze grond mogen worden uitgesloten zonder dat deze werkwijze volgens Van den Bergh in strijd zou zijn met de principes van de democratie 1
- Volgens Van den Bergh is het belangrijk dat er vrijheid van vereniging is, ook wanneer organisaties andere ideeën hebben over de huidige democratische orde. Hij trekt hierbij wel een grens bij de bereidheid tot gedachtewisseling: als deze bereidheid ontbreekt, zou dit een grond zijn voor uitsluiting. In de werkwijze van Clearing House lijkt deze bereidheid te ontbreken. Er wordt namelijk geen inzage gegeven in het besluitvormingsproces en groepen die door Clearing House als terreurorganisatie worden aangemerkt, kunnen zich niet in een proces of rechtszaak verdedigen. Op basis van deze grond is de werkwijze van Clearing House wel in strijd met de principes van de democratie 1

22 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg van de anarchistische uitdaging aan de democratie, met het voorbeeld van de Nieuwe Wereldtop: volgens anarchisten schendt elke staatsvorm de vrijheid van burgers, het voorbeeld van de Nieuwe Wereldtop laat zien dat ook in een democratie de vrijheid van burgers geschonden kan worden.

voorbeeld van een goed antwoord:

Wanneer een staat regeert, betekent dit volgens anarchisten automatisch dat burgers niet autonoom of vrij zijn. Elke staatsvorm schendt volgens hen de vrijheid van burgers. Dat is een uitdaging aan de democratie, omdat de democratie als staatsvorm juist vrijheid als kernwaarde heeft. De Nieuwe Wereldtop laat deze uitdaging zien. De groepen die deelnemen aan de Nieuwe Wereldtop zijn namelijk allemaal uitgesloten door bestaande (democratische) staatsvormen. De burgers die deelnemen aan de Nieuwe Wereldtop worden dus in hun vrijheid beperkt.

23 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met de vrijheid van meningsuiting van de paradox van de bescherming van vrijheid en gelijkheid: de vrijheid van meningsuiting beschermt de democratische waarden vrijheid en gelijkheid, maar kan deze ook ondermijnen 1
- een argumentatie op basis van deze paradox en het werk van Staal of er grenzen zitten aan de vrijheid van kunst in een democratie 1

Vraag	Antwoord	Scores

voorbeeld van een goed antwoord:

- Aan de ene kant beschermt de vrijheid van meningsuiting democratische waarden als vrijheid en gelijkheid. Aan de andere kant kan de vrijheid van meningsuiting juist deze democratische waarden ondermijnen, bijvoorbeeld wanneer met een beroep op de vrijheid van meningsuiting de vrijheid of gelijkwaardigheid van anderen wordt ondermijnd. Daarom lijkt er sprake te zijn van een paradox van de bescherming van vrijheid en gelijkheid 1
 - Ik vind wel dat er grenzen zitten aan de vrijheid van kunst. De niet-exclusieve democratie van Staal benadrukt heel sterk democratische waarden als vrijheid en gelijkheid, maar juist daardoor biedt hij ook een podium voor opvattingen die deze waarden niet delen, zoals de terreurorganisaties. Wanneer kunst oproept tot geweld of daartoe kan leiden, vind ik dat er een duidelijke grens aan die vrijheid gesteld moet worden 1
- of
- Ik vind niet dat er grenzen zitten aan de vrijheid van kunst. Kunst wil mensen aan het denken zetten en soms een spiegel voorhouden. In het geval van de propagandakunst van Staal zou je kunnen stellen dat hij met zijn kunst kritiek levert op de macht, die binnen de bestaande machtsverhoudingen niet mogelijk is, zoals het voorbeeld van Clearing House laat zien. Hiermee gebruikt hij de vrijheid van kunst om deze politieke ongelijkheid aan te kaarten. Door grenzen te stellen aan deze vrijheid beweer je dat jouw opvatting van gelijkheid de enige juiste of ware is en sta je niet open voor nieuwe inzichten 1

5 Aanleveren scores

Verwerk per examinerator in de applicatie Wolf:

- de scores van de alfabetische eerste tien kandidaten voor wie het tweede-tijdvak-examen de eerste afname is én
- de scores van alle herkansende kandidaten.

Cito gebruikt beide gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 24 juni te accorderen.

Ook na 24 juni kunt u nog tot en met 30 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

derde tijdvak

Ook in het derde tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw derde-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	De Correspondent - Wat politici van kinderen kunnen leren - 2020
tekst 2	De Correspondent - Maak kennis met de opvoedexpert die opvoeden een gevaarlijk idee vindt - 2020
tekst 3	Albrecht - We, the people! – Wir sind das Volk... - 360 Magazine - 2020
tekst 4	europa-republic.eu/nl
tekst 5	Bernays - Propaganda - 1928
tekst 6	Bernays - Propaganda - 1928